

рідного народу і водночас поваги до інших народів. Критикуючи тогочасну школу як таку, що «не відповідає національному духовному складові українського народу», С. Русова наполягала на створенні національної школи. Не у введенні окремих нових дисциплін, а в гармонійному освітленні материнською мовою всього рідного оточення учнів, сучасного, минулого, вбачала вона основний шлях розвитку самосвідомості громадян України [3].

У цей час світогляд студентів вишів вирізняється прагматичним ставленням до освіти, спрямованим на отримання престижної спеціальності як засобу досягнення матеріальних благ і високого соціального статусу, споживчим і пасивним ставленням до культури, прихильністю ідеалам кар'єризму й соціальної успішності. Зараз необхідно відзначити, що саме в період студентських років формується національна свідомість, ціннісна і професійна орієнтація.

Виховання патріотизму в наш час є досить актуальним не тільки для системи освіти, а й для держави в цілому. Процес патріотичного виховання має бути керований і системний з урахуванням інтересів та уподобань здобувачів освіти.

Виходячи з вищесказаного, патріотичне виховання покликане стати окремою системою виховання особистості.

Список літератури.

1. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс].
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2315-20#Text>
2. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс].
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
3. Абрамчук О.В., Фіцула М.М. Патріотичне виховання студентів вищих технічних навчальних закладів. Монографія. Вінниця: УНІВЕРСУМ-Вінниця, 2008. 147 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.

Ремех Т. О., м. Київ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО І ПОВОЄННОГО ЧАСУ

Анотація. У тезах розглянуто проблему формування громадянськості учнів в умовах

викликів, пов'язаних із широкомасштабною військовою агресією російської федерації проти України та повоєнною відбудовою. Визначено сутність поняття «громадянськість», указано на умови, шляхи та інструменти її формування в учнів освітніх закладів.

Ключові слова: громадянськість, ключова громадянська компетентність, освітній заклад, предмети / курси.

Abstract. *Theses examine the problem of the formation of students' citizenship in the context of challenges associated with the large-scale military aggression of the Russian Federation against Ukraine and post-war reconstruction. The essence of the concept of "citizenship" is determined, the conditions, ways and tools of its formation in students of educational institutions are indicated.*

Keywords: *citizenship, key civic competence, school, subjects / courses.*

Широкомасштабна агресія російської федерації проти України, процеси консолідації та національної ідентифікації, якими охоплене українське суспільство, загострили питання формування громадянськості учнів освітніх закладах засобами шкільних предметів і курсів.

Громадянськість розглядаємо як світоглядно-психологічну характеристику особистості, зумовлену її державною самоідентифікацією [5, с. 36]. Вона поєднує громадянську ідентичність, розвинену національну свідомість й самосвідомість особистості, її активну свідому діяльність в інтересах всього суспільства, його певної групи та себе самої.

Зауважимо, що громадянськість охоплює всі якості та спроможності, притаманні особистості, що складають громадянське суспільство, як-от автономність, взаємність, здатність до взаємодії з іншими заради спільних цілей тощо [1]. Громадянськість можна уявити як якість активного громадянства, що включає: 1) знання та вміння людини використовувати адекватні інструменти врядування, ухвалення рішень, взаємодії влади і громади, громадян між собою; 2) громадянську мотивацію як активне, зацікавлене особисте виявлення громадянської позиції людини; 3) свідому активну залученість людини до суспільних процесів, навички ефективної громадянської взаємодії та участі; 4) відповідальність людини за власні та спільно ухвалені рішення.

У нинішніх умовах українських реалій нам імponує визначення, за яким громадянськість як багатоаспектне поняття «передбачає усвідомлення себе повноправним членом суспільства; здатність і готовність виступати в ролі

активного й свідомого члена політичного співтовариства; відданість інтересам суспільства, почуття відповідальності за його стан і готовність йти на жертви заради цих інтересів» [2, с. 102].

Виявом сформованої громадянськості особистості вважаємо її громадянську компетентність як спроможність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права й обов'язки з метою розвитку свідомої та відповідальної участі в житті демократичного суспільства [5, с. 37]. Це одна з ключових компетентностей особистості, визначена документами Ради Європи та вітчизняними освітніми документами.

Громадянська компетентність учня як результат навчання є низкою його вмінь, серед яких такі: здійснювати політичний аналіз, висловлювати судження, шукати й усвідомлювати інформацію, використовувати медіа і комунікації для участі в публічних дискусіях та процесах, демократичного ухвалення рішень. Її складниками виступають знання, навички і вміння, чесноти й досвід в їх єдності [5, с. 37].

Будь-яка ключова компетентність як наскрізна, в тому числі й громадянська, формується / розвивається в навчанні учнів усіх предметів і курсів, а також у позапредметній / позаурочній сфері діяльності закладу освіти. Інструментами для реалізації означеного завдання є імплементація питань громадянознавчого змісту в навчання учнів тем різних предметів і курсів, розв'язування учнями на уроках пізнавальних громадянознавчих завдань, створених на міжпредметній основі, організація і проведення позаурочних заходів із суспільно значимих питань, реалізація соціальних проєктів тощо.

Для цього в освітньому процесі слід: використовувати потенціал навчальних предметів / курсів щодо формування / розвитку громадянської компетентності учнів; організувати їхню активну пізнавальну діяльність на уроках із різних навчальних предметів і курсів; залучати учнів до діяльності органів учнівського самоврядування, проведення досліджень різних аспектів суспільного життя; обирати оптимальні форми, методи взаємодії суб'єктів освітнього процесу у формуванні / розвитку громадянськості учнів тощо.

В умовах війни російської федерації проти України, що триває, на уроках різних предметів і курсів варто увиразнювати питання прав і свобод людини в умовах воєнного стану в Україні, ініціювати обговорення проблем національної ідентичності, консолідації українського суспільства, патріотизму, підіймати питання стану економіки та післявоєнної відбудови України, організувати дискусії з гострих суспільно значимих тем, спонукати учнів наводити приклади об'єднання зусиль українців та спільнот для досягнення перемоги над агресором тощо.

Аналіз та узагальнення практик в освітніх закладах, зокрема результатів всеукраїнського науково-педагогічного проєкту «Розвиток громадянської компетентності учнів» (2018–2023 рр.), що реалізується протягом 6 років в 5 освітніх закладах різних регіонів України [4], дає підстави стверджувати, що ефективне формування / розвиток громадянської компетентності учнів відбувається за таких основних умов: системне впровадження компетентнісного та діяльнісного підходів до навчання; систематичне застосування в урочній і позаурочній діяльності освітнього закладу активних методів, проєктних і дебатних технологій; реалізація міжпредметної моделі навчання учнів громадянства через об'єднання зусиль учителів різних предметів і курсів; встановлення дієвих взаємовідносин між учасниками освітнього процесу на засадах партнерства; створення в освітньому закладі комфортного й безпечного освітнього середовища; демократизація відносин між суб'єктами освітнього процесу на засадах рівності й толерантності, поваги до гідності, прав і свобод людини, академічної доброчесності; взаємодія освітнього закладу, суб'єктів освітнього процесу з місцевою громадою, представниками державних органів та органів місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями.

Нині в Україні спостерігаємо сплеск патріотизму, переосмислення вітчизняної історії, посилення приналежності до української нації, формування ціннісного ставлення до українського народу і держави. Нові умови потребують нових підходів до формування громадянськості як почуття особистості.

Освітнє середовище здійснює вагомий вплив на особистість учня, тож на нього покладається більша відповідальність, і перед ним відкривається більше можливостей [2, с. 100]. Тому освітній заклад має бути для кожного учня осередком становлення активного й відповідального громадянина України, готового розбудовувати державу, відбудовувати її різні сфери, сприяти консолідації, миру й соціальній злагоді.

Список літератури.

1. Гонюкова Л. Громадянськість – необхідна умова демократичних перетворень держави і суспільства / Освіта регіону. Політологія психологія комунікації. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/1381> (дата звернення 20.02.2023).

2. Завалевський Ю., Кіян О. Формування громадянськості як інтегрованої якості особистості учня в умовах закладу загальної середньої освіти / Нова педагогічна думка. 2022. № 3(111). С. 100–107. URL: <http://npd.roippo.org.ua/index.php/NPD/article/view/479/432> (дата звернення 17.02.2023).

3. Ремех Т. О. Оновлення змісту курсу «Громадянська освіта» у контексті збройного конфлікту. Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2022: виклики і перспективи в умовах турбулентності світу: матеріали VI Міжнародної наукової конференції (Київ, 4 листопада 2022 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / За заг. ред О.І. Локшиної. Київ–Тернопіль: Крок, 2022. С. 237–241. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/733791/> (дата звернення 17.02.2023).

4. Ремех Т. О., Майорський В. В. Основні результати третього (формуального) етапу науково-педагогічного проекту «Розвиток громадянської компетентності учнів». Анотовані результати науково-дослідної роботи Інституту педагогіки за 2022 рік. Київ: Інститут педагогіки НАПН України, Педагогічна думка, 2022. С. 116–117. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/733866> (дата звернення 17.02.2023).

5. Ремех Т., Пометун О. Методика навчання учнів ліцею громадянської освіти: методичний посібник [Електронне видання]. Київ: Конві Прінт, 2021. 222 с.

Риженко Н. М., м. Ніжин

ДИТЯЧИЙ ПАТРІОТИЗМ У ВОЄННІ РОКИ ЯК НАЙВИЩИЙ ПРОЯВ ЛЮБОВІ ТА ВІДДАНОСТІ БАТЬКІВЩИНІ

Анотація. У статті розкрито актуальність прояву дітьми патріотичної свідомості та громадянської позиції під час воєнного стану в Україні. Розкрито поняття «патріотизму» та визначено поняття «дитячий патріотизм». Описано форми прояву дітьми патріотичних почуттів і вчинків.

Ключові слова: патріотизм, патріотичні цінності, дитячий патріотизм, дитяча благодійна діяльність.

Abstract. The article reveals the relevance of children's manifestation of patriotic consciousness and citizenship during the martial law in Ukraine. The concept of “patriotism” was revealed and the concept of “children's patriotism” was defined. The forms of manifestation of patriotic feelings and actions by children are described.

Key words: patriotism, patriotic values, children's patriotism, children's charitable activities.